

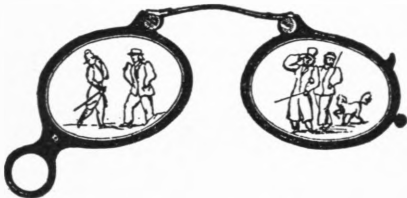
ham i en sådan, er metoden urimelig. Som i næsten alle intelligente mennesker foregår der en debat i Ford, og det er ikke i første række noget ideologisk, der binder Fords film sammen, men en formidabel sans for det poetiske og store i det menneskelige.

Dette er det vigtigste for ham. Og det er ikke militarisme også at finde det menneskelige storhed og poesi inden for U.S. Cavalry eller blandt den anden verdenskrigs amerikanske krigere, som f. eks. i „They Were Expendable“. Det er heller ikke militarisme i ordets sædvanlige forstand at skabe billeder, der lægger sympatisk menneskelig følelse i militære ritualer – snarere tværtimod. Ford er mindre militaristisk end f. eks. *Eisenstein*, og gang på gang bryder det menneskelige disciplinen i Fords soldaterskildringer. Både privat og i sine film er Ford alt andet end et konformistisk disciplinmenneske.

Det er urimeligt at beskyldte „Vredens Druer“s instruktør for at være reaktionær. Han ejer meget stærk følelse for de traditionelle værdier, og han ynder at skildre fortiden „nostalgisk“, men dette er naturligvis ikke det samme som at være reaktionær. I de meget centrale og væsentlige Ford-film „Vredens Druer“ og „The Last Hurrah“ er instruktøren klart antireaktionær, socialist „progressiv“. Disse to film er nok hans væsentligste film om moderne forhold. At Ford i fortidsfilmene har tilstrækkelig historisk sans til ikke at farve alt med moderne ideer, bør ikke bebrejdes ham.

Det er alt for forenkende at sige, at Ford tror på et patriarkalsk samfund. Han hylder gang på gang pioneren, den store personlighed, mennesket, der handler af pligtfølelse. Måske er der en vis sværmerisk homoseksualitet i dette, men i hvert fald ingen dyrkelse af et demokrater uacceptabelt politisk system. Det er rigtigt, at Ford i „The Last Hurrah“ langt foretrækker den patriarkalske „political boss“ for den tåbelige fjernsynstjerne, der i stedet bliver valgt, men der sættes intet spørgsmålstegn ved folks ret til selv at bestemme, og i den forudske betydning af det patriarkalske bør vi alle elske det: Ford holder først og fremmest af, at de mennesker, der har magt at udøve, gør det inspireret, med pligtfølelse og kærlighed og evne til at improvisere og intuitiv forståelse.

Erik Ulrichsen.



## En folkekomedie

*The Great Dictator* (Diktatoren). Prod.: Charles Chaplin 1940. Instr. og manus.: Charles Chaplin. Foto: Karl Struss og Roland Totberob. Klipning: Willard Nico. Dekorationer: J. Russell Spencer. Medv.: Charles Chaplin, Paulette Goddard, Jack Oakie, Reginald Gardiner, Henry Daniell, Billy Gilbert, Grace Hayle, Carter de Haven, Maurice Moscovitch,

Emma Dunn, Bernard Gorcey, Paul Weigel, Chester Conklin, Esther Michaelson, Hank Mann, Florence Wright, Eddie Gribbon, Robert O. Davis, Eddie Dunn, Nita Pige, Peter Lynn.

Den 16. april fylder *Charles Spencer Chaplin* 70, men også uden denne anledning ville der have været gode grunde til at kaste et nyt kritisk blik på den genudsendte „Diktatoren“ af *the grand old* lille mand. Skønt filmen først kom frem herhjemme i 1947 – 7 år efter at den var færdig – er der en verden mellem den måde, på hvilken vi dengang oplevede den, og den måde, på hvilken vi oplever den i dag. Dengang dækkede filmen umiddelbart visse psykologiske behov, i dag ville man måske på forhånd vente, at den havde sværere ved at appellere til os. Dengang sad man i overført betydning af ordene nærmere ved læredet. I dag er vi rykket tilbage fra læredet (skønt det desværre ikke er svært at finde satire, der rammer i 1959). Og så går filmen hen og virker endnu bedre end dengang.

Der er sket det, at „Diktatoren“ er blevet en klassiker. Vi heftede os dengang især ved det specifikke, og det slog. I dag ser vi først og fremmest det almene, og det viser sig, at det står så stærkt bag det specifikke, at filmen ejer den konstante aktualitet, der er klassikerens. Dengang var det filmens engagement i den historiske situation, der sprang i øjnene; i dag er især dens klarhed og overlegenhed iøjenspringende. Chaplins følelser har ikke ført ham ud i det artistisk ukontrollerede, og filmen er ikke blevet *gold Heitz*: Den indeholder mere kærlighed end had.

Alt dette må ses som en integrerende del af stilen, som også i dag bereder større nydelse end for 12 år siden. „Diktatoren“ er – i modsætning til f. eks. „Monsieur Verdoux“ – en folkekomedie. Den indeholder aldeles usandsynlige sammentræf: Først og fremmest naturligvis forvekslingen af barberen og diktatoren, men også mødet på det belejlige tidspunkt mellem barberen og den højststående nazist, hvis liv barberen reddede under første verdenskrig. Den indeholder en „romantisk“ kærlighedshistorie: Forholdet mellem barberen og den dejlige jødepige, der er urimeligt uvidende om sin egen skønhed og urimeligt ukoket. „Diktatoren“s skildring af antisemitismen er lokaliseret til en aldeles utroværdig lille gade, i hvilken utroligt meget hænder – man mindes gang på gang „Easy Street“, men også *Wylers* sociale folkekomedie „Blindgaden“. Billederne er gang på gang „skillingstryk“, mest slående, da den unge pige i Østrig lytter til sin elskedes stemme i radioen. Chaplins afsluttende tale er smukke og rigtige plitaturer. Den gamle lagkagefarce dukker op i nogle scener med Hitler og Mussolini, og bestandigt falder Chaplin på enden.

Om man glæder sig over næsten det altsammen. Filmen er på en gang vidunderligt fri og vidunderligt konsekvent. Den er sig bestandigt sin egen urimelighed bevidst, og den søger bestandigt at binde urimelighederne sammen i een verden. „Diktatoren“ ironiserer ikke (i hvert fald sjældent) over folkekomedien, den respekterer den, fordi den respekterer folket. „Diktatoren“ er en stor ønskedrøm, men en ønskedrøm om det rigtige. Den ønskedrømmende tale til slut er et koncentrat af *H. G. Wells*, som har haft den største betydning for Chaplin.

I god overensstemmelse med alt dette udspilles „Diktatoren“ i en kulisseverden – undertiden har man det indtryk, at der er gjort meget for ligefrem at under-

streg kulisrepræget. Ikke mindst i sceneerne med nazimøderne og troppeparaderne er kulisrepræget fremtrædende – og her får det den funktion at afsløre den store svindel, *the double-cross* (dette udtryk har jo inspireret til de to kors på nazisternes uniformer).

Og kulisserne danner baggrund for en ballet. Chaplins kærlighed til balletten er jo kendt fra f. eks. „Sun-nyside“ og „Rampelys“. „Diktatoren“ er en syntese af folkekomedien og balletten. Det mest imponerende ved filmen er måske, at det er lykkedes den at behandle et grufuldt storpolitisk emne menneskeligt og artistisk ved hjælp i første række af folkekomediens og ballettens sprog. Men det har unægtelig bidraget til heldet med filmen, at Chaplin er ekspert i den makabre humor. I begyndelsen, der er på linie med „Shoulder Arms“ i sin dristige fremhævelse af det absurd-latterlige ved krigen, lægges filmens satiriske tonefald: Heller end at udtrykke forargelse eller had direkte (dette kunne måske give Hitler og Mussolinis modbydelighed en vis storhed) vil Chaplin gøre dem til grin, påvise at de er absurde selv når de udviser en i egne øjne storstående makaber ondskab.

Filmens fejl er få, og det er ikke ofte Chaplins intuition og proportionssans svigter ham i den politisk-moralske stillingtagen, skønt den fulde sandhed om det nazistiske Tyskland jo først kom for dagens lys

flere år efter produktionen af filmen. Der er intet at indvende imod den antiheroiske holdning i skildringen af jøderne, men portrættet af den tyske „helt“ Schulz (*Reginald Gardiner*) er ubehageligt tilpasset karikaturalbummet; portrættet virker ugenerøst.

Chaplin selv er på højden af sin virtuositet. Jeg holder ikke af frisescenen efter barberingen af *Panlette Goddard* (barberingen selv er udmærket), og Chaplin burde måske ikke have gentaget nummeret med hostelydene, der går over i rigtig hosten. Men ellers er han rigt varieret, og „Diktatoren“ er den af Chaplins talefilm, der er mest mættet med humor. Brahmsbarberingen er endnu bedre end man huskede den og perfekt konstrueret, og legen med jordkloden ejer en poetisk komik, der er relativt sjælden hos Chaplin. Han holder sin store tale med en velberegnet voksende kraft, der giver de gode banale ord en vis friskhed.

Gensynet med „Diktatoren“ overbeviser fuldt og helt om, at de kritikere, der mener, at klovnens skulde være blevet ved med at være den „rene“ klovn og ikke have givet sig til at befatte sig med verdenssituationen, tager fejl. „Diktatoren“ vil blive nydt om 100 år i samme grad som „Easy Street“, og der går en naturlig udviklingslinie fra den ældre film til den senere. At være klovn er ikke et embede med begrænsede beføjelser.

Wladimir Winde.

## LATERNA MAGICA II

*Opbygningen af dette stik er spejlvendt i forhold til Kjøbenhavns Skilderie No. 1. og Clemens bar i det foreliggende stik placeret magikeren i venstre forgrund. I det runde billede ses en ridefoged med en pisk i hånden siddende overskrævs på en vippe. I vippens anden ende sidder en bonde, der løfter hatten. Stikket skal opfattes som en satire over den store landbokommission, der blev nedsat i 1786 (M. E.).*



Kjøbenhavns Skilderie 3 Johann Faust